

Postanowienie z dnia 20 maja 2011 r., III CZP 18/11

Wpis do księgi wieczystej hipoteki przymusowej zabezpieczającej należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne rolników (art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jedn. tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm. w związku z art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, jedn. tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 5, poz. 291 ze zm.) następuje na rzecz Skarbu Państwa – Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący)

Sędzia SN Irena Gromska-Szuster (sprawozdawca)

Sędzia SN Marian Kocon

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Oddziału Regionalnego w Poznaniu Placówki Terenowej w K. przy uczestnictwie Leszka B. i Wiktorii B. o wpis hipoteki przymusowej kaucyjnej, na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej w dniu 20 maja 2011 r., na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Poznaniu postanowieniem z dnia 22 lutego 2011 r.:

„Na czyją rzecz powinien nastąpić wpis do księgi wieczystej hipoteki przymusowej, zabezpieczającej wierzytelności (należności) z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne rolników – art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jedn. tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.) w związku z art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jedn. tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.)?”

odmówił podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało w sprawie z wniosku Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Oddziału Regionalnego w P., Placówki Terenowej w K. z udziałem Wiktorii B. i Leszka B. o wpis do księgi wieczystej hipoteki przymusowej kaucyjnej na zabezpieczenie należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne rolników. Jako dokument stanowiący podstawę wniosku załączono doręczoną uczestniczce decyzję Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 21 stycznia 2009 r. określającą wysokość jej zaległości płatniczych wynikających z nieopłacenia składek na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie oraz składek na ubezpieczenie emerytalno-rentowe.

Uwzględniając wniosek, referendarz sądowy dokonał w dniu 1 marca 2010 r. wpisu w księdze wieczystej hipoteki przymusowej kaucyjnej do kwoty 3 405,48 zł, na rzecz Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego celem zabezpieczenia zaległych składek na ubezpieczenie społeczne rolników, do których zobowiązana jest uczestniczka, a Sąd Rejonowy w Kościanie, rozpoznający skargę uczestników, postanowieniem z dnia 27 sierpnia 2010 r. utrzymał w mocy zaskarżony wpis.

Przy rozpoznawaniu apelacji uczestnika Sąd Okręgowy w Poznaniu powziął poważną wątpliwość przedstawioną Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia w przytoczonym na wstępie zagadnieniu prawnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 65 ust.1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz.1361 ze zm.), hipoteka zabezpiecza określoną wierzytelność i uprawnia wierzyciela do dochodzenia zaspokojenia z nieruchomości bez względu na to czyją stała się własnością i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości. Hipoteka wpisywana jest zatem na rzecz wierzyciela wierzytelności, którą ma zabezpieczać, a wierzyciel jest legitymowany do złożenia wniosku o jej wpis (art. 626² § 5 k.p.c.).

Gdy przedmiotem wpisu ma być hipoteka przymusowa kaucyjna zabezpieczająca wierzytelności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne rolników, o tym kto jest wierzycielem takiej wierzytelności decydują przepisy ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jedn. tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm. – dalej: "u.u.s.r."), na podstawie których są ustalane i

pobierane składki. Zgodnie z art. 41 ust. 1 oraz art. 49 ust. 1 i art. 50 u.u.s.r., poboru każdego rodzaju składek przewidzianych w art. 1 ust. 2 ustawy – zarówno na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie, jak i na ubezpieczenie emerytalno-rentowe – dokonuje Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, która także wypłaca świadczenia z każdego rodzaju ubezpieczenia. Także Kasa, zgodnie z art. 75 u.u.s.r., a nie utworzony na podstawie art. 76 Fundusz Składkowy Ubezpieczenia Społecznego Rolników, prowadzi samodzielną gospodarkę finansową, natomiast Fundusz jedynie gromadzi składki i finansuje (a nie wypłaca) świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego.

W świetle tych uregulowań wierzycielem należności z tytułu nieopłaconych w terminie składek na każdego rodzaju ubezpieczenie społeczne rolników przewidziane w art. 1 ust. 2 u.u.s.r. jest Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Egzekucję należności z tego tytułu prowadzi się w trybie postępowania egzekucyjnego w administracji (art. 51 u.u.s.r.), na podstawie decyzji wydanej przez Prezesa Kasy (art. 36 ust. 1, 2 u.u.s.r.), która stanowi też podstawę wpisu hipoteki do księgi wieczystej. Zgodnie z art. 626² § 5 k.p.c., legitymowany do złożenia wniosku o wpis takiej hipoteki jest wierzyciel, a więc Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Jak trafnie wskazał Sąd Okręgowy, wpis do księgi wieczystej hipoteki przymusowej kaucyjnej zabezpieczającej wierzytelności (należności) z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne rolników następuje na podstawie art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych jedn. tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm. – dalej: "u.s.u.s.") w związku z art. 52 ust. 1 u.u.s.r., przy czym do wpisu takiej hipoteki art. 26 ust. 3 u.s.u.s., podobnie jak inne przepisy tej ustawy, stosuje się tylko odpowiednio. Dotyczy on zabezpieczenia należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne przysługujących Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, który jest osobą prawną, a zatem bez wątplenia może być wnioskodawcą w sprawie o wpis hipoteki przymusowej kaucyjnej do księgi wieczystej.

Inaczej przedstawia się status prawny Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, która jest państwową jednostką organizacyjną niemającą osobowości prawnej. Zgodnie z art. 59 ust. 1 i 3 oraz art. 2 ust. 2 u.u.s.r., Kasą kieruje Prezes, który jest centralnym organem administracji rządowej, podległym ministrowi właściwemu do spraw rozwoju wsi, a powołuje go Prezes Rady Ministrów.

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, jako jednostka niebędąca osobą prawną, nie ma zdolności sądowej (art. 64 k.p.c.); jedynie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przyznana została szczególna zdolność sądowa Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego jako organowi rentowemu (art. 460 § 1 i art. 476 § 2, 3 i 4 k.p.c.; por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2009 r., I UK 320/08, OSNP 2010, nr 23-24, poz. 291). We wszystkich innych sprawach, w tym w sprawie o wpis hipoteki przymusowej, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego ani jej Prezes, jak również żadna jednostka organizacyjna Kasy (oddziały regionalne i placówki terenowe oraz reprezentujący je dyrektorzy i kierownicy), nie mają zdolności sądowej. W sprawach tych zdolność sądową ma Skarb Państwa jako osoba prawna, za którą – zgodnie z art. 67 § 2 k.p.c. – czynności procesowe podejmuje organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie. Tą jednostką organizacyjną w rozpoznawanej sprawie o wpis hipoteki jest Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, a jej organem reprezentującym przed sądem Skarb Państwa jest Prezes Kasy. Wniosek o wpis na rzecz Skarbu Państwa – Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego hipoteki przymusowej kaucyjnej zabezpieczającej nieopłacone w terminie składki na ubezpieczenie społeczne rolników powinien zatem złożyć Skarb Państwa reprezentowany przez Prezesa Kasy.

W rozpoznawanej sprawie wniosek o wpis złożyła jednostka organizacyjna Kasy – Oddział Regionalny w P., Placówka Terenowa w K. – która, podobnie jak Kasy, nie ma zdolności sądowej. W takiej sytuacji sąd nie jest władny samodzielnie oznaczyć Skarbu Państwa jako wnioskodawcy (por. m.in. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2001 r., III CZP 10/01, OSNC 2001, nr 10, poz. 147 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2008 r., II CSK 10/08, nie publ.), powinien zatem rozważyć, czy braki w zakresie zdolności sądowej dają się uzupełnić, a w razie odpowiedzi twierdzącej wszcząć postępowanie naprawcze na podstawie art. 70 k.p.c. W razie nieusunięcia braków należy odrzucić wniosek zgodnie z art. 199 § 1 pkt 3 i § 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.

Niezależnie od tego trzeba wskazać, że wniosek o wpis hipoteki podpisany został przez kierownika Placówki Terenowej Kasy w K., który – wbrew obowiązkowi wynikającemu z art. 68 w związku z art. 67 § 2 k.p.c. – nie wykazał przy pierwszej czynności procesowej odpowiednim dokumentem swojego umocowania do

działania w imieniu Prezesa Kasy, co także nie zostało dostrzeżone przez Sąd i nie zostało usunięte w odpowiednim trybie (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2004 r., III CZP 21/04, OSNC 2005, nr 7-8, poz. 118, z dnia 30 marca 2006 r., III CZP 14/06, OSNC 2006, nr 10, poz. 165 i z dnia 23 stycznia 2009 r., III CZP 118/08, OSNC 2009, nr 6, poz. 76, postanowienie z dnia 9 lipca 2009 r., III CZP 19/09, OSNC-ZD 2010, nr B, poz. 49 i wyrok z dnia 8 stycznia 2010 r. IV CSK 280/09, nie publ.). Obydwa te braki prowadzą do nieważności postępowania przed Sądami obu instancji (art. 379 pkt 2 k.p.c.), co Sąd drugiej instancji obowiązany jest wziąć pod uwagę z urzędu (art. 378 § 1 k.p.c.).

Jak wielokrotnie wskazywał Sąd Najwyższy, wydanie przez sąd drugiej instancji postanowienia o przedstawieniu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego w postępowaniu dotkniętym nieważnością stanowi podstawę do odmowy podjęcia przez Sąd Najwyższy uchwały, gdyż zgodnie z art. 390 k.p.c. udzielenie odpowiedzi jest uzasadnione tylko wtedy, gdy od jej treści zależy rozstrzygnięcie sprawy w postępowaniu w drugiej instancji. Merytoryczne rozpoznanie apelacji jest zaś możliwe tylko w ważnym postępowaniu sądowym, gdyż zgodnie z art. 386 § 2 i 3 k.p.c. w razie stwierdzenia nieważności postępowania sąd drugiej instancji uchyla zaskarżone orzeczenie, znosi dotychczasowe postępowanie i jeżeli pozew lub wniosek podlega odrzuceniu, odrzuca go. W takim stanie formalnym postępowania nie zachodzi potrzeba rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego związanego z merytorycznym rozpoznanieniem apelacji (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 października 1978 r., III CZP 64/78, OSPiKA 1979, nr 5, poz. 84, z dnia 18 marca 2005 r., III CZP 93/04, nie publ., z dnia 22 listopada 2007 r., III CZP 99/07, nie publ., nie publ., z dnia 25 czerwca 2008 r., III CZP 49/08, nie publ., z dnia 19 marca 2009 r., III CZP 11/09 oraz z dnia 9 lipca 2009 r., III CZP 19/09).

Z tych względów Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały.